

rinde şiirlerinden örneklere yer verilmiş olmasına rağmen müstakil bir divanının bulunduğu dair herhangi bir kayda rastlanmaz. Kendi zamanında tertip edilen (Zilkade 1118 / Şubat 1707) bir mecmuada beş kasidesiyle sekiz gazeli yer alır (TSMK, Revan Köşkü, nr. 1503, vr. 79^b-89^b, 91^b-92^a). Ayrıca Abdülkerim Bey'in *Âdâb-ı Münâzara* adlı esere yaptığı şerh bir hâşiye yazmıştır (TSMK, Revan Köşkü, nr. 1502, vr. 55^b vd.; nr. 1503, vr. 63^b).

BİBLİYOGRAFYA :

Muvazzah Şefiknâme, İÜ Ktp., TY, nr. 9725, vr. 2^b, 31^b, 36^a, 41^a; İsmâil Belîğ, *Nuhbetü'l-âsâr* (haz. Abdülkerim Abdulkadiroğlu), Ankara 1999, s. 177-178; Şeyhî, *Vekâiyü'l-fuzalâ*, IV, 466-467; Sâlim, *Tezkiretüş-Şu'arâ* (haz. Adnan İnçe), Ankara 2005, s. 430-431; Mehmed Cemâleddin, *Osmanlı Tarih ve Müverrihleri: Âyîne-i Zürefâ* (haz. Mehmet Arslan), İstanbul 2003, s. 57-58; Hammer, *HEO*, XIV, 490; Flügel, *Handschriften*, II, 278; *Sicill-i Osmani*, III, 152; *Osmanlı Müellifleri*, III, 75; Blochet, *Catalogue*, II, 164; *TCYK*, II, 170 vd.; *İzâhu'l-meknûn*, II, 52; Erhan Afyoncu, "Osmanlı Müverrihlerine Dair Tevcihat Kayıtları I", *TTK Belgeler*, sy. 24 (2000), s. 85-86; Turgut Koçoğlu, "Muhammed el-Hâc Muslî'nin Şefiknâme Şerhi", *Turkish Studies*, II/4 (2007), s. 549-554; M. Münir Aktepe, "Şefik Mehmed", *İA*, XI, 384-386; Bekir Kütükoğlu, "Vekâiyünvis", a.e., XIII, 275; Madeline C. Zilfi, "Şehîk Mehmed Efendi", *EP* (İng.), IX, 412-413.

DİA

ŞEHÂBEDDİN el-HAFÂCÎ

(bk. HAFÂCÎ, Şehâbeddin).

ŞEHÂBEDDİN MAHMÛD

(شهاب الدين محمود)

Ebü's-Senâ (Ebü Muhammed)

Şihâbüddin (Bahâüddin)

Mahmûd b. Süleymân (Selmân)

b. Fehd b. Mahmûd el-Halebî ed-Dimaşkî
(ö. 725/1325)

Kâtip, şair ve edip.

644 (1246) yılında Halep'te doğdu. İbn Fehd olarak da anılır. Babasının yanında hıfzını tamamladı; ayrıca ondan hadis, Arap şiiri, hutbe, hikemiyat ve emsâle dair bilgiler aldı. 654'te (1256) babasıyla birlikte Dimaşk'a göç etti. Burada İbrâhim b. Ömer b. Burhân, İbn Hâmil, İbn Ni'me (Ahmed b. Abdüddâim), Yahyâ b. Nâsîh Abdurrahman (Abdürrahîm) el-Hanbelî, İbn Mâlik et-Tâî gibi âlimlerden hadis; Neccâr, Ebü'l-Ferec İbn Kudâme ve İbnü'l-Müneccâ el-Hanbelî'den fıkıh ve özellikle Hanbelî fıkıhı; İbn Mâlik et-Tâî'den Arap grameri ve lügatı; Meccüddin Muhammed b. Ahmed İbnü'z-Zahîr'den Arap edebiyatı dersleri aldı; na-

zım ve nesir sanatlarında İbnü'z-Zahîr'in üslûbundan etkilendi. Edebî mektup (teressül) ve inşâ alanında çağdaşlarının önüne geçti (Zehebî, II, 329). Fıkıhta, ayrıca lügat, nahiv, nazım ve nesirde üstün bir düzeye ulaştı. Mensûb hattıyla ücret karşılığında kitaplar istinsah etti. Tarihçi İbn Râfî ile tarihçi, edip ve şair Safedî onun seçkin öğrencilerindendir. Safedî başta hocasının eserleri, şiir ve inşâları olmak üzere Harîrî'nin *el-Makâmât*'ı, Mütenebbî divanı, Ebü Temmâm'ın *el-Hamâse*'si ve İbn Mâlik'in *el-Elfiyye*'si gibi eserleri ondan okuyup icâzet aldı (Safedî, *el-Vâfi*, XXV, 303; *A'yânü'l-âşr*, V, 376-382).

Şehâbeddin Mahmûd'un şöhreti yayılınca 674 (1275) yılına doğru Dimaşk'ta Dîvân-ı İnşâ kâtipliğine tayin edildi. Mısır Dîvân-ı İnşâ reisi Muhyiddin İbn Abdüzzâhir'in 692'de (1293) vefatı üzerine el-Melikü'l-Eşref Halîl'in veziri Şemseddin Muhammed b. Ebü'r-Recâ İbn Sel'ûs ed-Dimaşkî onu Dîvân-ı İnşâ'da görevlendirdi. Dimaşk Dîvân-ı İnşâ Nâzırı Kâdî Şerefeddin Abdülvehhâb b. Fazlullah el-Ömerî'nin 717 (1317) yılında ölümüyle onun yerine tayin edildi ve burada vefatına kadar çalıştı. Dimaşk ve Mısır Dîvân-ı İnşâlarında kâtip, sır kâtipi ve Dîvân-ı İnşâ nâzırı olarak elli yıldan fazla görev yaptı. Ayrıca kâtipliği sırasında Hanbelî kadısı olarak da görevlendirildi (Şevkânî, II, 295). Daha çok oğulları ve torunlarına hocalık yapan Şehâbeddin, onların da kendi mesleğini seçmeleri üzerine kâtiplerin el kitabı mahiyetinde *Hüsnu't-tevessül ilâ şınâ'ati't-teressül* adlı eserini kaleme aldı. Suriye genel valisi Seyfeddin Tenkiz'in takdirini kazanan Şehâbeddin Mahmûd 22 Şâban 725 (3 Ağustos 1325) tarihinde Dimaşk'ta Kâdî el-Fâzîl'dan kalan evde vefat etti, cenaze namazını vali kıldırdı ve Kâsiyûn dağı eteğinde Yağmûriyye Camii yakınındaki türbesine defnedildi. Yerine oğlu Kadî Şemseddin Muhammed getirildi. Safedî Şehâbeddin Mahmûd için bir mersiye yazmıştır (*el-Vâfi*, XXV, 308-310; *A'yânü'l-âşr*, V, 375-376). İbn Kesîr'in inşâ sanatında Kâdî el-Fâzîl'dan sonra eşsiz diye nitelediği Şehâbeddin Mahmûd (*el-Bidâye*, XIV, 140) uzun resmî yazıları (taklid ve tevkî' yazılarını) bile müsveddesiz yazabiliyordu. Öğrencisi Safedî ilmi, edebi, ahlâkı ve dindarlığı, Arap eyâmı ve terâcimi ile kitâbet hatlarına vukuf, nazım ve nesir sanatlarındaki ustalığı ile kâtip unvanına hocasından daha lâyük birini görmediğini söyler. Bu nitelikleriyle ailesine iyi bir nâm bırakmış, çocukları "Şehâbeddin Mahmûd'un çocukları" di-

ye anılır olmuştur. Oğulları ve torunları ile bir kâtip ve âlim ailesi meydana getirmiş, oğulları İbrâhim ile Muhammed, bunların oğulları ve torunları Dîvân-ı İnşâ'da kâtip, sır kâtipi, ordu ve evkaf nâzırı olarak görev yapmış, İbrâhim'in kızı Zâhîde hadis ilmiyle uğraşmıştır.

Kendisi kâtip adaylarına bedî' neveleriy-le seçimi anlamı boğup gölgelemeyecek şekilde tabii bir akışla kullanılmasını tavsiye etmesine rağmen çağın inşâ geleneğine ve Kâdî el-Fâzîl inşâ mektebine uyararak seçi ve bedî' nevelerinde suniliğe varan aşırılığa meyletmiş, secilerde Ebü'l-Alâ el-Marrî gibi lüzûm-ı mâ lâ yelzem sanatına ağırlık vermiş, mânânın zor anlaşılır olmasını kâtipin sanat gücünün bir ölçüsü olarak görmüştür. İnşâ sanatında Kâdî el-Fâzîl ile mukayese edilen Şehâbeddin uzun bedî' kasidelerinin çokluğu bakımından ondan üstün sayılmıştır (İbn Kesîr, XVIII, 259). Nesir-inşâ türüne ait toplam otuz ciltlik ürünü olduğu kaydedilmekle birlikte bunların ancak bir kısmı zamanımıza ulaşmıştır. Şehâbeddin'in askeri savaşa teşvik, savaşta cesaret ve kahramanlık, yenilginin kötülüğü, zafer kutlamaları gibi konularda mektupları; Dîvân-ı İnşâ'da yazdığı tevki', taklid, menşur vb. çok sayıda resmî yazıları ve mektupları; kuşlar, yırtıcılar, av, at, silâh, kale vb. ne dair tasvir risâleleri vardır. Risâlelerinde hal (hall) (meşhur dize ve kıtaların çözümlere nesir içine ustaca yerleştirilmesi), istişhâd (meşhur dizelerden alıntı yapılması), iktibas (âyet ve hadislerin referanssız ustaca metne yerleştirilmesi) sanatlarının yoğunluğu görülür. Safedî, hocasının Bedüzzaman el-Hemedânî ile Harîrî'yi geride bıraktığını söylediği at tasvirine dair risâlelerini (*el-Vâfi*, XXV, 355-361; *A'yânü'l-âşr*, V, 392-396) ve bedî' inşânın zirvesi diye nitelediği, İbnü'r-Rûmî'nin 101 beyitlik "Kaşîde-i Tardîyye"sinden esinlenerek kaleme aldığı "Remyü'l-bunduğ" adlı risâlesini (*el-Vâfi*, XXV, 310-328) nakletmiş, ayrıca Cemâleddin İbn Nübâte el-Mısırî ile mektuplaşmalarını kaydetmiştir (a.g.e., XXV, 340-355). Resmî yazılarının bir kısmı iki cilt halinde toplandığı gibi birçok risâlesi *Hüsnu't-tevessül*'ün son kısmında, Nüveyrî'nin *Nihâyetü'l-erebî*'i, Kalkaşendî'nin *Şubhu'l-a'şûs*'i, İbn Ma'sûm'un *Envârü'r-rebî*'i gibi edebiyata ve tarihe dair eserlerde yer almaktadır.

Şehâbeddin Mahmûd, nesrinin şiirinden üstün olduğunu söylerse de Safedî bunu bir tevazu olarak görmekte, nesrinin ve şiirinin eşit derecede mükemmel kabul edil-

diğini belirtmektedir (*el-Vâfi*, XXV, 304; *A'yânü'l-âşr*, V, 373). Kıtaları dışında uzun kasidelerinin üç dört cilt tutarında olduğu belirtilen Şehâbeddin'in (Safedî, *el-Vâfi*, XXV, 304) şiirlerinin çoğu, devrinin edebî ve tarihî eserleriyle o dönemden bahsedilen kaynaklarda dağınık biçimde yer alır (Kütübî, IV, 82-96). Çağdaşlarının övgüsüne dair methiyeleri, Frenkler'in Akkâ'dına, Tatarlar'ın Fırat kıyısından uzaklaştırılması gibi zaferlerle övüldüğü fahriyyeleri, çağdaşı şairlerle yarıştığı müsâcele ve mutâraha türü şiirleri, manzum mektupları, şevk, özlem ve sevinç tasvirleri, hayatındaki özel olaylarla ilgili şiirleri bulunmaktadır. En güzel kasidelerinden biri, Tâceddin İbn Hinnâ'yı övdüğü "Mîmiyye"-sidir (Safedî, *el-Vâfi*, XXV, 115-116). Ayrıca Fethuddin İbn Abdüzzâhir'e kasidesi (*a.g.e.*, XXV, 336-340; *A'yânü'l-âşr*, V, 388-392), İbnü'n-Nakib en-Nefisî (Nâsiruddin Hasan b. Şâver), Sirâceddin el-Verrâk, Alâeddin Ali İbn Gânim ve Safedî ile muârazası, Muhammed b. Abdülmün'im İbnü'l-Hiyemî'nin "Bâiyye"sine nazîresi (Safedî bu nazîreye de bir nazîre yazmıştır) vardır (şiirleri için bk. Safedî, *el-Vâfi*, XXV, 305-308; *A'yânü'l-âşr*, V, 383-397).

Eserleri. 1. *Hüsnü't-tevessül ilâ şinâ'ati't-teressül* (Kahire 1298, 1315; nşr. Ekrem Osman Yûsuf, Bağdat 1400/1980). Eserde kitâbetin hüküm ve kuralları, çeşitleri, gerekleri, yolları ve üslûpları ele alınmıştır. Genel meseleler, özel meseleler ve risâlelere has meseleler şeklinde üç bölümden meydana gelen eserin birinci bölümünde kâtip adayının kültürel donanımı için öğrenmesi gereken ilimlerden söz edilmiştir. İkinci bölümde müellifin kâtip adayları için kültürün direği olarak nitelediği belâgat ilimleri (meânî, beyân ve bedî') üzerinde durulmuş, seksen altı bedî' türü tanımlanmış ve örnekleriyle birlikte bir öğretim üslûbu içinde yalın bir ifadeyle dile getirilmiştir. Üçüncü bölümde hal, iktibas ve istîshâdın usul ve ilkeleriyle kısa ve uzun risâle makamları anlatılmış, kendi risâlelerinden örneklerle yer verilmiştir. Eserin özgün yanı zengin kaynaklara dayanması, Sekkâkî'den sonra telif hareketinin durduğu, şerh, hâşiye, ta'lik, ihtisar ve nazma çekme faaliyetlerinin yaygın olduğu bir dönemde ve son derece yalın bir dille kaleme alınmış olmasıdır. *Hüsnü't-tevessül* müellifin zamanında ve daha sonraki asırlarda ilgiyle okunmuş, başta Safedî'nin eserlerinde olmak üzere *Nihâyetü'l-ereb* (Nüveyrî), *Şubhu'l-a'sâ* (Kalkaşendî), *Envârü'r-rebi'* (İbn Ma'sûm), *Fevâtü'l-Vefeyât* (Kütübî) gibi kitaplarda ondan bol miktarda

alıntılar yapılmıştır. 2. *Ehne'l-menâ'ih fi esne'l-medâ'ih* (Kahire 1916). Zehebî'nin, alanında eşsiz diye nitelediği eser Hz. Peygamber'in methine dair kasidelerinden oluşur (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 3794). 3. *Menâzilü'l-ahbâb ve menâzihü'l-elbâb*. Platonik aşkın temsilcisi olan şairlerin hayat hikâyeleri ve şiirlerine dâirdir (nşr. Abdürrahîm Muhammed Abdürrahîm, Kahire 1989; nşr. Muhammed ed-Dîbâcî, Beyrut 2000). Yanlışlıkla Hasan b. Şâver İbnü'n-Nakib en-Nefisî'ye nisbet edilen eserin muhtasarı mevcuttur (Gotha, nr. 29). 4. *Lübâbü'l-elbâb fi'l-edebe ve'l-muhâdârat* (Topkapı Sarayı Müzesi Ktp., III. Ahmed, nr. 2474). 5. *Muhtârü Şi'ri Ebi't-Tayyib el-Mütenebbî* (Medine Ârif Hikmet Ktp., nr. 166/80) (ayrıca bk. Brockelmann, *GAL*, I, 88). 6. *ez-Zeyl 'ale'l-Kâmil li'bni'l-Eşîr* (*a.g.e.*, II, 54). 7. *Tahmîsü'l-Kaşidetü'r-râ'îyye fi medhi'n-nebî*. Kendi kasidesinin tahmisidir (Bulak 1309). 8. *Tahmîsü'l-Kaşidetü'l-lâmiyyeti'l-kubrâ fi medhi'n-nebî* (Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 43). 9. *Mağâmetü'l-uşşâk*. Hama'nın Dimaşk'tan üstünlüğünün makâme üslûbu, nesir ve zengin şiir parçalarıyla dile getirildiği bir eser olup sonuna Hama Emîri el-Melikü'l-Mansûr hakkında bir methiye eklenmiştir (*a.g.e.*, a.y.). Şehâbeddin Mahmûd'un bazı kasidelerine Rifâa et-Tahtâvî ve Muhammed Bey Fergalî el-Ensârî et-Tahtâvî'nin (*a.g.e.*, a.y.) tahmisleri vardır. Ayrıca *Tahmîsü'ş-Şihâb Maḥmûd* adıyla bir eser yayımlanmıştır (Kahire 1309).

BİBLİYOGRAFYA :

Şehâbeddin Mahmûd, *Hüsnü't-tevessül ilâ şinâ'ati't-teressül* (nşr. Ekrem Osman Yûsuf), Bağdad 1400/1980, neşreden giriş, s. 5-39; Zehebî, *Mu'cemü'ş-şüüh: el-Mu'cemü'l-kebir* (nşr. M. Habîb el-Hîle), Taif 1408/1988, II, 329-330; Safedî, *el-Vâfi*, XXV, 115-116, 303-304, 308-328, 336-360-361; a.m.lf., *A'yânü'l-âşr* (nşr. Ali Ebû Zeyd v.dğr.), Beyrut-Dimaşk 1418/1998, I, 115-117; V, 372-399; Kütübî, *Fevâtü'l-Vefeyât*, IV, 82-96; Ebû'l-Fidâ İbn Kesîr, *el-Bidâye* (nşr. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî), Cize 1419/1998, XIV, 140; XVIII, 259-260; İbn Receb, *ez-Zeyl 'alâ Tabakâti'l-Hanâbile*, Kahire 1372/1953, II, 378; Kalkaşendî, *Şubhu'l-a'sâ*, I-XIV, tür.yer.; Burhâneddin İbn Müfîh, *el-Mağşadü'l-erşed* (nşr. Abdürrahman b. Süleyman el-Useymîn), Riyad 1410/1990, II, 546-547; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, IV, 324-326; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, IX, 264-265; Şemseddin İbn Tolun, *el-Kalâ'idü'l-cevhertîyye* (nşr. M. Ahmed Dehmân), Dimaşk 1401/1981, II, 312; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, VI, 69-70; Şevkânî, *el-Bedrü't-tâli'*, II, 295-296; Brockelmann, *GAL*, I, 88; II, 54; *Suppl.*, II, 43; Mahmûd Sâlim Muhammed, "eş-Şihâb (Maḥmûd b. Selmân)", *el-Mevsû'atü'l-'Arabiyye*, Dimaşk 2005, XI, 796-797.

İSMAİL DURMUŞ

ŞEHÂBEDDİN SIVÂSÎ

(شهاب الدين السيواسي)

(ö. 860/1456 [?])

Zeyniyye tarikatı şeyhlerinden,
müfessir.

Daha çok '*Uyûnüt-tefâsîr* adlı eseriyle tanınır. Hayatı hakkında çok az bilgi vardır. Gençlik yıllarını Sivas'ta geçirdiğinden Sivâsî nisbesiyle anılır. Daha sonra İzmir'in Ayasuluk (Selçuk) ilçesinde yaşadığı için Ayasuluğî diye de bilinir. Küçük yaşlarda köle olarak Sivas'a getirildiği, tahsile burada başladığı, Zeyniyye tarikatının kurucusu Zeynüddin el-Hâfî'nin halifesi Ayasuluklu Şeyh Mehmed Efendi vasıtasıyla tasavvufa yöneldiği ve onunla birlikte Aydınöğulları'na bağlı bir merkez olan Ayasuluk'a giderek hayatının sonuna kadar burada yaşadığı bilinmektedir. Tabibzâde, Şeyh Mehmed Efendi'yi Zeynüddin el-Hâfî'nin halifeleri arasında göstermiş, Şehâbeddin Sivâsî'yi onun yegâne halifesi olarak kaydetmiştir (Mehmed Şükrü, s. 53). Silsilesi devam etmediğine göre Sivâsî'nin bir mürid sıfatıyla faaliyet göstermediği veya etkili olamadığı söylenebilir. Ölüm tarihi için 780 (1378), 803 (1400), 860 (1456) ve 880 (1475) yılları zikredilmektedir. *Şerh 'ale'l-Ferâ'izi's-Sirâciyye* (792/1390) ve '*Uyûnüt-tefâsîr* (797/1395) adlı eserlerinin istinsah tarihlerinden hareketle 780'de (1378) öldüğü ileri sürülmüşse de şeyhi Zeynüddin el-Hâfî'nin 838'de (1435) vefat etmesi dikkate alınarak 860 (1456) yılında öldüğü kabul edilmiş ve mezar taşına bu tarih yazılmıştır (*Osmanlı Müellifleri*, I, 91). Ancak 860 yılı anılan eserlerin istinsah tarihinden çok sonra olduğundan bu tarihin de şüphe ile karşılanması gerekir. Öte yandan bu eserlerin istinsah kayıtlarının yanlış olabileceği de söylenmiş-

Şehâbeddin Sivâsî'nin türbesi - Selçuk / İzmir

